

Левченко Н. М.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди

ТВОРЧА РЕЦЕПЦІЯ ОБРАЗУ БІБЛІЙНОГО МІСТА СОДОМ У ТРАКТАТІ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ «ЖЕНА ЛОТОВА»

У статті вивчається содомський дискурс Григорія Сковороди в контексті його творчості, проводиться паралель між сучасними трагічними подіями в Україні та концептами пізнання, свободи, вибору, гріха у творчій спадщині українського гуманіста.

З'ясовано, що Григорій Сковорода радить сприймати біблійну історію Лота і його дружини суто як алегоричну картину Божої премудрості на шляху до спасіння людства. Надаючи перевагу алегоричному сенсу тлумачення Біблії, на основі її знакової системи Григорій Сковорода створює власний кодований текст, де біблійні алегорії автор тлумачить за допомогою створених ним алегорій.

Таким чином содомський дискурс у творчості Григорія Сковороди розгалужується на такі сенсові аспекти: Содом як місто, позбавлене сакральності внаслідок тотального гріхопадіння його мешканців, як символ гріхопадіння всього людства, як хибне прочитання Біблії, що штовхає до гріхопадіння, як пам'ять про минуле і причину послухатися наказу Бога, як содомський соляний стовп, що став алегоричним символом застереження людства від гріхопадіння, як алегоричний образ хибної дороги тлумачення й розуміння Слова Божого, як стежка самопізнання, що веде до раю, Бога й вічності.

Ключові слова: дискурс, екзегеза, Біблія, біблійна герменевтика, алегоричний сенс, свобода, гріх, чесноти.

Постановка проблеми. Сучасним українцям, на жаль, випало бути учасниками й свідками найжахливішої російської агресії після другої світової війни, внаслідок якої гинуть захисники України і цивільне населення, зазнають насилля від російських окупантів навіть діти, руйнуються будівлі, стираються з лиця української землі міста, містечка, села й хутори. Російські окупанти свідомо, як вони акцентують, з метою денацифікації б'ють прицілним вогнем, ракетами по житлових багатоквартирних і приватних будинках, школах, дитячих садочках, закладах вищої освіти, театрах, музеях, по всіх цивільних об'єктах, які окреслюють українську ідентичність. Так у ніч проти 7 травня 2022 року, року відзначення на державному рівні 300-річчя від дня народження українського барокового письменника, філософа Григорія Савича Сковороди, прямим влучанням російської ракети був знищений Національний літературно-меморіальний музей Григорія Сковороди у Богодухівському районі Харківської області. Снаряд влетів під дах будівлі, спалахнула пожежа. Вибух і вогонь знищив усі приміщення музею, якимось дивом, яке неможливо пояснити раціонально, вцілів серед руїн пам'ятник Г. Сковороди, що до обстрілу стояв у вестибюлі.

6 липня 2022 року ракетами, запущеними з території Російської Федерації, був ущент знищений навчальний корпус Харківського національного педагогічного університету, який носить ім'я Григорія Сковороди, але знов якимось ірраціональним способом, перебуваючи в епіцентрі вибуху, вцілів пам'ятник українського гуманіста. Містичне збереження пам'ятників Григорія Сковороди серед вогню й руйнувань, завданих будівлям російськими балістичними ракетами, відсилає реципієнта за відповідями й поясненнями до його втаємниченої літературної спадщини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасники Г. Сковороди й дослідники його творчості стверджували, що він був містиком. Наприклад, Д. Чижевський свого часу писав таке:

Хоч «методологія» та «метафізика» Сковороди мають численні аналогії з містичними та немістичними мислениками, та проте подають усі основні думки, яких потребує містика, як своєї філософічної основи: і антитетика, і наука про коловорот, і символіка та емблематика, і містична інтерпретація Св. Письма уможливають вибудову містичної філософічної системи. Так само глибокий дуалізм, наука про абсолютність божественного буття, загострена аж до «негативної теології», і символіка божественного буття,

і зачатки науки про Софію, і метафізична символіка рослини є метафізичні основи, на яких підіймається містична антропологія та етика.

Єство містики – в практичній сфері й полягає в науці про цю або ту форму виходу людини поза межі її власного єства та зближення її – в цій або тій формі – до божественного буття: споглядання Бога, злиття з Богом, з'єднання з Богом, «обоження» є форми такого зближення [9, 209].

Можливо пояснення, окрім містичної площини творчості Г. Сковороди, варто шукати ще й у його прагненні до свободи, яку він вважав вищим даром, благом людини, головною метою і мірою її життя, а «дух свободи» безпосередньо пов'язував із Ісусом Христом:

Объщан пророками, отчими нароками.

Ръшит в послѣдня лѣта. Печать новаго завѣта.

Дух свободы внутрь нас родит.

Веселитесь! яко с нами Бог [6, 54].

Один із найбільш вагомих сквородиознавців, професор Л. Ушкалов свободу називав сутністю життя Г. Сковороди:

Ідеться не лише про його науку – ідеться про його спосіб існування, бо навіть славетна автоепітафія нашого філософа «Світ ловив мене, та не спіймав» – то не що інше, як радикальний маніфест свободи [8, 24].

Пам'ятник, що вцілів, ніби підтверджує тезу Г. Сковороди про світ, який ловив його, але так і не спіймав ні своїми принадами за дочасного життя, ні тотальним випаленням української землі російськими окупантами після смерті філософа, улюбленим біблійним сюжетом якого була містична історія Лота, що завдяки своєму прагненню свободи від гріха вижив у спаленому до тла місті Содом.

Сучасна Україна переживає якоюсь мірою подібний содомський сюжет. Український народ, звільняючись від кількасотрічної московської окупації, саме зараз виходить з-під впливу імперських шовіністичних наративів Росії. Хтось на цьому шляху, прагнучи свободи, завершує формування української ідентичності, а хтось, шкодуючи за радянськими кайданами, що обмежували або й знищували будь яке проявлення свободи, озирається на «совкове» минуле й перетворюється на соляний стовп, як дружина Лотова. Орієнтиром на цьому складному шляху суцільних випробувань є розтлумачена українським бароковим екзегетом Григорієм Сковородою містична історія праведника Лота, який, прямуючи в майбутнє, до свободи від гріха, ні за чим не шкодував, не озирався в минуле, і його дружини з її прив'язаністю

до старого життя, яка була сильнішою за страх втратити свободу від гріха в синергійному єднанні з Богом, з істинністю, до якої можна наблизитися лише в процесі пізнання. Щоб пізнати істинний смисл написаного, екзегет закликає проникнути всередину біблійного тексту, уподібнитися старозавітним образам і розчинитися в тому тексті.

Постановка завдання. Метою статті є окреслення сенсових аспектів содомського дискурсу Григорія Сковороди в алегоричній площині біблійної герменевтики.

Досягнення мети можливе за умови виконання таких завдань: розглянути образ свободи в містичному обрамленні творчої манери Григорія Сковороди в контексті сучасних подій в Україні й у світі, обґрунтувати ментальну бінарну опозитивність образів Лота і його дружини, визначити типи сенсових значень міста Содом.

Для реалізації завдань роботи використано історико-порівняльний, герменевтичний, рецептивний, методи літературознавчого дослідження в межах загальної теорії екзегетики, біблійної герменевтики, інтерпретації та містичного екзистенціалізму. У рамках герменевтичного методу дослідження було залучено принципи багатозначності, паралелізму, парафрази, дворівневої повноти значень у межах духовної та тілесної параболи, алегоричного тлумачення текстів Святого Письма й екстраполяції Старого Заповіту на Новий Заповіт, контекстуальний, символічний, христологічний принципи біблійної інтерпретації.

Виклад основного матеріалу. Біблійна історія про знищення міста Содом, порятунку праведника Лота й перетворення на соляний стовп його дружини зринає в трактаті Григорія Сковороди «Книжечка о Чтеніи Священного Писанія, нареченна Жена Лотова». У біблійній постаті дружини Лотової Г. Сковорода вбачав алегоричний образ компромісу з матеріальним світом, компромісу з гріхом, який бере початок ще від гріхопадіння першої жінки Єви. Проте образ Єви автор тлумачить дуалістично і сприймає її не лише як неслухняну спокусницю Адама, що стало причиною втраченого Раю, а ще і як праматір усього людства, створену разом з Адамом за образом і подобою Божою.

У трактаті «Жена Лотова» Г. Сковорода створює унітарний алегоричний образ дріб'язкової і маловірної дружини Лотової, який уособлює кару за непослух, застерігає від моральних вад, від буквального прочитання Святого Письма. Бінарність гріхи/чесноти досягається екзегетом шляхом зовнішнього протиставлення образу жени

Лотової образах жінок-праведниць Анни, Есфір, Рахілі, Руф, Сари, Фамар, Юдіф, що своїми високими моральними якостями заслужили Божу прихильність.

Жінка Лота є образом тих людей, хто, відкинувши пута й принади цього світу, намірилися подолати важкий шлях чеснот, але не знайшовши в собі сил і прагнень до самопізнання, повернулися до світських мрій і бажань, котрими раніше знехтували.

Саморозкриття Бога через життєвий шлях Христа ототожнюється з трагічним змістом життя людини на землі.

Лот та само, як Христос, але задовго до Його митарств, знайшов у собі сили розлучитися зі світом вигаданих цінностей, які зникали в процесі поглибленого самопізнання. Процес самопізнання людини на ґрунті віри в безначальну, а, значить, і безконечну Істину, тобто Бога, Сковорода розуміє як процес переродження людини, переоцінку цінностей, поворот від матеріального, смертного, тлінного до духовного, безсмертного, вічного.

Поza сумнівом, «у кожному тексті є потенційна часова послідовність» [2, 267]. Упорядковуючи на основі Істини-Премудрості образи Лота й Христа, життя яких протікало в різних часових періодах, Сковорода руйнує традиційну для українських барокових письменників послідовність часових площин минулого, теперішнього, майбутнього. Він зазначає, що такий розподіл часу виправдовується лише земними вимірами, а час – величина позаземна. Сам же Бог безначальний і безконечний, а у Бога «тисяча літ, – немов день» (Пс. 89, 4). Спираючись на те, що «ідея “безпочатковості істини” була здавна відома в Україні» [7, 12], Сковорода уникає історичного дискурсу і зводить тисячі років до єдиної точки-образу, а також розкриває точку-образ як тисячі років. Сковорода наводить «темний» біблійний текст на його автентичний сенс, повертаючи його до алегоричного тлумачення, яке й актуалізує текст для сучасного йому розуміння, «для того, щоб скасувати альтернативність минулого і знову зробити сучасною єдину, неодмінно чинну істину канонічного тексту» [10, 282].

Лот через віру-катарсис повернувся до своєї безсмертної вітчизни тому, що, за Сковородою, кожна людина з огляду на безначальність/безконечність істини є в собі Христос незалежно від того, народилася вона до чи після Його пришествя.

Отож можемо зробити висновок, що в основі епітафії Г. Сковороди: «Світ ловив мене, та не спіймав», – лежить біблійна содомська історія

подолання Лотом гріха і принад дочасного світу. Дружина Лотова не мала в собі такої сили й такої віри, яку мав Лот, тому ослухалася Бога й озирнулася назад, перетворилася на колону кам'яної солі на горі Содом в Ізраїлі. Соляний стовп, що за формою нагадує жінку, закутану в покривало стоїть там досі.

Біблійна епічна картина знищення міста Содому, бо «люди содомські були дуже злі та грішні перед Богом» (Буття 13 : 13) за припущеннями вчених також могла мати реальне історичне підґрунтя. Одного з мешканців, Лота, і його дружину врятували янголи, які наказали йти на гору, не озираючись, але дружина Лота, як уже зазначалося, ослухалася, озирнулася і перетворилася на соляний стовп. Тієї ж миті з неба впали вогонь і сірка, Содом було зруйновано, що за висновками науковців може бути розцінене як свідчення очевидця падіння метеорита. Результати вивчення знайдених на території, яка могла б бути розташувана біля міста Содом, під час археологічних розкопок артефактів опубліковані в статті «Вибух розміром Тунгуска знищив Талль-ель-Хаммам місто середньої бронзи в долині Йордану біля Мертвого моря» в журналі «Nature Scientific Reports» [12].

У колективному науковому звіті дослідників зазначалося, що знайдені ними під час археологічних розкопок осколки кераміки із поверхнями, розплавленими на скло, «бульбашкова» муляна цегла та частково розплавлений будівельний матеріал свідчать про короткочасну, але аномально високотемпературну подію космічного походження вище 2000 градусів за Цельсієм. Космічний вибух над містом Талль-ель-Хаммам спровокував масштабне горіння, зміни клімату та вимирання тварин. «Усі спостереження, викладені в Бутті, відповідають космічному вибуху, – підтвердив Джеймс Кеннетт, – але немає наукових доказів того, що це зруйноване місто справді є Содомом Старого Завіту» [12].

Однак, за словами дослідників, стихійне лихо могло спонукати до створення усного переказу про катастрофу, яка й стала джерелом письмової історії про знищення вогнем і сіркою, що впали з неба, Содому у книзі Буття.

Авторське тлумачення образу міста Содом не виходить за межі загальних уявлень Григорія Сковороди про місто, які беруть витoki з античної філософії, зокрема з платонівського образу печери [5, 210], у якій усе, що людина бачить, є лише невиразною тінню вічного, та патристики з домінуванням переосмислення ідеї Августина Блаженного про два гради [1] – земний і небес-

ний, одному з яких належить бути вічно покараним із дияволом, а другому – вічно царювати з Богом: «Того ради, яко сія Земличка имѣет Двѣ Части. Долнюю и Горнюю, Здѣшнюю и Тамошнюю, Прокляту и Благословенну, Бѣсовску и Господню, аки два Сосца и два Источники» [6, 829].

Тож Г. Сковорода тлумачить місто Содом як частину «дольною», «здѣшною», «прокляту», «бѣсовську», позбавлену сакральності внаслідок тотального гріхопадіння її мешканців. «Не думай, будьто плач Ієреміин Смотрит на нижній Град, а не на вышній Библейный, на Мать нашу» [6, 793], – підкреслює Григорій Сковорода. Всіх читачів Біблії, які в ній вбачають лише буквальный сенс він порівнює з содомлянами, які згоріли в небесному полум'ї зруйнованого міста: «Отступите от мене в пламень и жупель Содомскаго сладострастія Вашего о любодѣи! Біжите от мене, землядныє Змїи, Псы, мочащїе к стѣнѣ Градской, плотожадныє Звѣри, вепри дубравныє. Жрите терне и волчец: вот по губам вашим Салат! Райскій Шыпок не для ваших ноздрей. Зубы ваши Агарины, очи Лїины, уши Аспидові, ноздри и нос свинной и дурен, не могуцїи слышать Духа Божїя ни в Райских Цвѣтах, ни в Святѣм святых, ни в столпѣ облачном, ни в столпѣ соленом, ни в Пирамидѣ Ливанской...» [6, 793].

Григорій Сковорода протиставляє содомлянам образ праведника Лота, ім'я якого перекладається з давньоєврейської як «заслона, прикриття, захищений, законспірований» [3, 223]), який зумів вивисити над своїм земним тлінним тілом, тіло духовне, Боже, вічне, за що був гнаний і гноблений місцевими мешканцями: «Напали, де, на мене Содомляни, стѣн осязающїе. Били мене, поязвили мене; довольны негоди сїи негодне тѣм одним, что подрали с мене одежду, раздѣлили ризы моя между собою, но не обняли из риз Моих, сладости и желанїя моего, Крына моего, благоуханного Мура, Жениха моего, Лота» [6, 793].

Образ Лота таким чином відповідає наполяганню «Сковороди на еманатїї Бога в людині», яке «виявилось у твердженнях на взір “їстина, людина і Бог є те саме...”» [11, 280]. Сковородинська модель практичної екзегези Біблії передбачала тлумачення образу людини як мікрокосму, другого світу, створеного Богом, у яку Він вклав часточку Себе. Саме тому, що Лот цінував не плотяний, а духовний світ людини, він без вагань і озирань в минуле пішов за покликом божого янгола із Содому на гору.

На думку автора, третій, символічний світ, а саме Біблія, зібрав фігури, символи, типи,

образи небесних, земних і пекельних фактів як пам'ятки, що ведуть до розуміння вічної природи, всі прояви якої загадково представлені в природі смертної людини, в якій Сковорода вбачав дві природи: брехливу плоть та істинну душу: «Есть Тѣло Земляное. И есть Тѣло Духовное, Тайное, Сокровенное, Вѣчное» [6, 249]. З огляду на свою природу душа і плоть перебувають в опозиції – небесне і земне, вічне і тлінне, істинне і хибне, тому, поза сумнівом, справжньою людиною є не тілесна, а духовна її сутність, захищена в плотяному «болванѣ». «Но и Гора Слїд есть Божїй. А куда она возводит? На Сїон Гору возводит. Но сїон Гора Земная. Она возводит к Небесной. Сїон на Град призирает. Небесна Гора на весь Мыр. Там то твой Лот обитает!» Гора Сїон, в нейже вселился еси. Где же наш Сїон Небесный? Сонце на весь Мыр взирает. Вот тебѣ Гора Небесна! Сонце стїнній Содом есть. Лотова есть Жена Сонце. В сем Болванѣ Лот скрылся. Видит Его Пам'ять чиста. Зрит на его свята Вѣра. Сонце содом, а Он Сигор. Сонце Жупель, он Фїміам. Сонце пекло, а Он Роса. Сонце западаєт под Землю. В Пам'ять вѣчную будет Лот. Он тебѣ Отець и Жених. Курпїдон и ветхїй Деньми» [6, 781].

Керуючись у житті Божими заповідями, Лот став справжньою людиною, яку любить і якій допомагає Бог у скрутну хвилину. Лот як праведник усвідомив, що «Истинною не бывала плоть никогда: плоть и лож – все одно, и любящий сего Ідола – сам таков же; а как ложь и пустош, то и не человек» [6, 201]. Разом з тим, істини, яка перебувала в жертві Христа Розп'ятого, за Сковородою, немає ні в біблійних образах та картинах, ні в церковних обрядах, ні в аскетизмі, якщо всі ці явища розуміти буквально. Бог, а отже й Ісус Христос як одна із іпостасей Святої Трійці, як емблематичний образ Царства Небесного, перебуває по той бік буквального розуміння Святого Письма.

Однак звичайній людині, далекій від розуміння біблійної істини, буває важко звільнитися від ваги земного матеріального буття, за що Сковорода дорікає їй: «Видишь одно Скотское в тебѣ Тѣло. Не видишь Тѣла Духовнаго. Не имѣешь Жезла и Духа к Двойному Раздѣленїю» [6, 244]. Духовне тіло, на думку Г. Сковороди, можна досягнути лише за умови правильного читання, тлумачення й розуміння Святого Письма.

Використавши досвід античних філософів, патристів Олександрійської школи, німецьких містиків та українських барокових авторів, Г. Сковорода виробив оригінальну систему інтерпретації текстів Святого Письма. Він відкидає

можливість чотирисенсової біблійної герменевтики як хибну, зламуючи тим самим староукраїнську екзегетичну традицію, намічає нові шляхи тлумачення біблійних текстів в межах матричної системи, за якою «Письма бо убивает. А дух животворит» [6, 302]. Отож Сковорода ніколи не шукав буквального сенсу в Біблії, його цікавило лише містичне й духовне тлумачення, тому він залишається байдужим до історичного факту знищення небесним вогнем, тобто космічним вибухом міста Содом. Він використовує його лише для того, щоб створити систему алегоричних образів в площині скеровування читача до алегоричного прочитання Святого Письма. Сковорода використовує метафору: «Весь Мір спит» [6, 200], як узагальнений художній образ людської юрби, оповитої облудою буквального сенсу тлумачення біблійних текстів. Істинне значення Слова Божого перебуває під лушпиною матеріальної оболонки слова, яку Сковорода називає «фігурами», «знаками», «символами». Використовуючи образи-символи, Сковорода пояснював невидиму натуру, тобто існування Бога, Істини. Розгадати сенс фігур – значить відкрити істину, заховану в Святому Письмі. Усі його твори орнаментовані емоційно наснаженими, експресивними образами-символами, властивими стилю бароко. Навіть назви своїх трактатів Сковорода будує із символів та алегорій, надаючи перевагу таємному, прихованому перед відкритим і зрозумілим.

Таким чином, за умови пізнання прихованого змісту Біблії за допомогою тлумачення знаків, фігур, образів, символів, закритих у ній, спадає «фігуральна завіса» й відкривається вічність, начало. У вступі до «Жены Лотовой» Сковорода зазначає, що книжники, попри те, що повсякчас читають Біблію і навіть сплять на ній, часто помиляються і вбачають у ній лише зовнішній бік, що впливає з буквального тлумачення, тому їм не на силі побачити інший світ Біблії – світ невидимий, заочний, нетлінний. Отож, Біблія – храм вічної слави, а не тілесних речей, то й до розуміння її не можна підходити із земними мірками. Той оскверняє Біблію, хто вводить «рабское иго и тяжкую работу в Страну совершенного Мира и Свободы» [6, 794].

Перевагу алегоричного сенсу над буквальним Сковорода демонструє на прикладі низки паралелей із тексту Святого Письма, які використовує як певні алегорії: «Оамар, Невѣстка Іуды, сына Іаковля, показала Ему Блудницею. Не познал Ея затѣм, что закрыла Лице свое. Но по справкы узнал и сказал: “Оправдася, Оамар, паче Мене!”

Таким же образом и сыны Израилевы могли смотрѣть на блистающее славою Лице Мойсея, Человѣка Божія. А на что жь они смотрѣли? на покрывало толко одно, затемняющее Лице. Какой же ты Израиль? Обрѣзан ты по тѣлу, да не обрѣзан по смыслу» [6, 200].

Досягти розуміння біблійної істини на звичайному, буквальному рівні, на думку Г. Сковороди, неможливо ще й через брак мовних можливостей, тому він створює власну мовно-кодову систему, де «текст-код є саме текстом» [4, 432].

Кодовим знаком великої складності осягнення істини Святого Письма в алегоричній сенсовій площині у трактаті «Жена Лотова» є Лотова дружина, яка, тікаючи разом із чоловіком, з приреченого Богом Содому, порушує заборону, озирається назад, за що Господь перетворює її на соляний стовп за мить до спалення міста гріха.

Щоб досягти розуміння Біблії, необхідно спиратися на чуттєвий рівень, сягати за межі буденної свідомості, у сферу ірреального, підсвідомого, тому мова творів Сковороди закодована в символічні образи.

Дванадцять разів перед кожним наступним локусом тлумачення «О чтеніи в мѣру» Біблії зринає рефрен: «Поминайте жену Лотову!». На початку твору Г.Сковорода скеровує читача до алегоричної інтерпретації образу жени Лотової. Зокрема від зазначає: «Что есть Лотова жена? Слѣд. Куда Она тебе ведет? Туда, куда сама идет. Идет туда, куда Смотрит. Куда Смотрит, там ея Мисль. Она оглянулась в Содом. Жена и Содом есть То же. Содом значит То, Что Тайна. Вот куда Жена привела! В Содом. А Содом же куда ведет? Туда, куда Дым восходит. Дым Его восходит в Небо. Дым его поднялся в Гору. Дым, Чад, Дух, Мисль, Толк есть То же. Видиш? Куда влет Содом? Жена и Содом суть Ноги» [6, 780–781].

Зрозуміло, що таким чином Г. Сковорода спонукає тлумачити образ жени Лотової та її вчинок не в чотирисенсовій площині біблійної герменевтики, а лише в алегоричному сенсі як застереження людства від нових помилок.

У настановах до методики осягнення Святого Письма Г. Сковорода також вдається до алегоричного тлумачення, але вже не самого образу жени Лотової, а рефрену «Поминайте жену Лотову» й пише таке: «Сіе-то значить помянуть. «Поминайте жену Лотову». Сиріч: ражуйте, раскусите, растолочте, разбійте и сокрушите Идола сего, раздирите Льва сего Дѣвола, и сищите внутрь его сокровенную ядь и сладкій сот вѣчности, безвѣстная и тайная Премудрость

Божія, о коей Исаїа: «В сукровищах спасеніє наше»» [6, 785].

Послідовність алегоричної інтерпретації референу «Поминайте жену Лотову» Григорій Сковорода вибудовує на підґрунті євангельського тексту. Дружина Лота згадується Ісусом у Євангелії від Луки. «Пам'ятайте про Лотову дружину» (Л. 17 : 32), – говорить Він, попереджаючи апостолів про важкі часи випробовувань у майбутньому, коли Ісус Христос прийде у в людський світ удруге, але вже не рятувати людей, а підбивати підсумки їхньої діяльності, тому пам'ятати про дружину Лота як про застереження необхідно завжди, щоб не сумніватися в судний день.

Висновки і пропозиції. Таким чином, спираючись на застереження Ісуса Христа, екзегет радить сприймати біблійну історію Лота і його дружини суто як алегоричну картину Божої премудрості на шляху до спасіння людства, яка зайвий раз засвідчує, що як альтернативу традиційній чотирисенсовій біблійній герменевтиці Григорій Сковорода переважно пропонував усеосяжну алегорезу Святого Письма. На його думку, Біблія спроектована на езотеричну людину з метою її удосконалення, тож міряти її тілесними мірками не випадає. На основі знакової системи Біблії Сковорода створює власний кодований текст, де біблійні алегорії

автор тлумачить за допомогою створених ним алегорій, в сенсовій структурі яких допускає вільне трактування церковних канонів тлумачення Святого Письма.

Отож содомський дискурс у творчості Григорія Сковорода вибудовується на суто алегоричному підґрунті тлумачення Біблії й розгалужується на такі сенсові аспекти:

– Сodom як місто «дольнее», «здѣшнее», «прокляте», «бѣсовське», позбавлене сакральності внаслідок тотального гріхопадіння його мешканців;

– Сodom як символ гріхопадіння всього людства;

– Сodom як хибне прочитання Біблії, що штовхає до гріхопадіння;

– Сodom як пам'ять про минуле, що змусила жену Лотову послухатися наказу Бога й озирнутися назад;

– содомський соляний стовп, на який обернулася жена Лотова, як алегоричний символ застереження людства від гріхопадіння;

– жена Лотова та її вчинок як алегоричний образ хибної дороги до тлумачення й розуміння Слова Божого;

– образ Лота як прихований в «болванѣ» його жени образ праведної, духовної людини, стежка, яка веде до раю, Бога й вічності.

Список літератури:

1. Августин Блаженный. О граде Божием. Творения. В 4 т. /подг. текста к печати с. и. еремеева. Санкт-Петербург : алетейя; Киев : УЦИММ-Пресс, 1998. Т. 3. 595 с.
2. Ізер В. Процес читання: феноменологічне наближення // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів, 1996. С. 261–277.
3. Костів К. Словник-довідник біблійних осіб, племен і народів. Київ : Україна, 1995. 429 с.
4. Лотман Ю. Текст у тексті // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.; за ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 428–441.
5. Платон. Держава. Переклад з давньогрецької О. Коваль. Київ : Основи, 2000. 355 с.
6. Сковорода Г. Повна академічна збірка творів / за ред. Л. Ушкалова. Харків : Майдан, 2010. 1400 с.
7. Ушкалов Л. Григорій Сковорода і антична культура. Харків : Знання, 1997. 180 с.
8. Ушкалов Л. Сковорода, Шевченко, фемінізм... : статті 2010–2013 років. Харків : Майдан, 2014. 312 с.
9. Чижевський Д. Філософія Г. С. Сковороди. Харків: Прапор, 2004. 272 с.
10. Яусс Г. Р. Естетичний досвід і літературна герменевтика // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. М. Зубрицької. Львів : Літопис, 1996. С. 278–307.
11. Pelc J. Obraz – Słowo – Znak. Studium o emblematkach w literaturze staropolskiej. Wrocław; Warszawa; Kraków; Gdansk, 1973. 280 s.
12. Ted E. Bunch¹, Malcolm A. LeCompte, A. Victor Adedeji, James H. Wittke¹, T. David Burleigh, Robert E. Hermes, Charles Mooney, Dale Batchelor, Wendy S. Wolbach, Joel Kathan, Gunther Kletetschka, Mark C. L. Patterson¹¹, Edward C. Swindel, Timothy Witwer, George A. Howard, Siddhartha Mitra, Christopher R. Moore, Kurt Langworthy, James P. Kennett, Allen West, Phillip J. Silvia. A Tunguska sized airburst destroyed Tall el Hammam a Middle Bronze Age city in the Jordan Valley near the Dead Sea. Nature Scientific Reports. DOI: 10.1038/s41598-021-97778-3 Режим доступу: <https://www.nature.com/articles/s41598-021-97778-3.pdf> (Дата звернення 13.10.2021).

Levchenko N. M. CREATIVE RECEPTION OF THE IMAGE OF THE BIBLICAL CITY OF SODOM IN GRIGORY SKOVORODA'S TREATISE «LOT'S WIFE»

The article studies the Sodom discourse of Hryhoriy Skovoroda in the context of his work, draws a parallel between the modern tragic events in Ukraine and the concepts of knowledge, freedom, choice, and sin in the creative heritage of the Ukrainian humanist.

The purpose of the article is to outline the meaningful aspects of Hryhoriy Skovoroda's Sodom discourse in the allegorical plane of biblical hermeneutics.

Achieving the goal is possible if the following tasks are fulfilled: consider the image of freedom in the mystical framing of Hryhoriy Skovoroda's creative style in the context of current events in Ukraine and the world, substantiate the mental binary oppositivity of the images of Lot and his wife, determine the types of semantic meanings of the city of Sodom.

It was found out that Hryhoriy Skovoroda advises to perceive the biblical story of Lot and his wife purely as an allegorical picture of God's wisdom on the way to the salvation of mankind. Giving priority to the allegorical meaning of the interpretation of the Bible, based on its symbolic system, Hryhoriy Skovoroda creates his own coded text, where the author interprets biblical allegories with the help of the allegories he created.

Thus, the discourse of Sodom in the works of Hryhoriy Skovoroda branches out into the following meaningful aspects: Sodom as a city deprived of sacredness due to the total fall into sin of its inhabitants, as a symbol of the fall into sin of all humanity, as a false reading of the Bible that pushes to fall into sin, as a memory of the past and the cause to obey God's command, like the Sodom pillar of salt, which became an allegorical symbol of warning humanity against falling into sin, as an allegorical image of the wrong way of interpreting and understanding the Word of God, as a path of self-knowledge that leads to paradise, God and eternity.

Key words: *discourse, exegesis, the Bible, biblical hermeneutics, allegorical meaning, freedom, sin, virtues.*